

Jyrki Jyrkiäinen

Viittauskäytäntö journalistiikan ja viestinnän tutkinto-ohjelman opinnäytteissä

Ohjeen sisältö ja käyttö	1
Tiivistelmä	2
1 Viittauskäytäntö: periaatteet	3
1.1 Miksi lähteisiin pitää viitata?	3
1.2 Mitä on hyvä tieteellinen käytäntö?	3
1.3 Plagiointi.....	4
2 Viittauskäytäntö: käytännön ohjeita.....	6
2.1 Miten lähteisiin viitataan?	6
2.2 Miten sitaatit merkitään?	7
2.3 Tekstiviitteet	8
2.4 Lainausten sovittaminen tekstiin	11
3 Miten viittaukset merkitään tekstiin ja lähdeluetteloon?.....	13
3.1 Viittaaminen yhden tai useamman tekijän teokseen	13
3.2 Mitä tietoja lähteistä merkitään lähdeluetteloon?.....	16
3.3 Lähdeluettelon laadinta - esimerkkejä yleisimmistä lähteistä	16
3.4 Lähdeluettelon laadinta	20
3.5 Lähdeluetteloon merkittävät tiedot	20
3.6 Sähköisiin lähteisiin viittaaminen.....	23
3.7 Lähdeluetteloon merkittävien tietojen järjestys.....	24
3.8 Esimerkki lähteiden ryhmittelystä lähdeluettelossa	24
3.9 Esimerkki lähdeluettelosta.....	26
3.10 Luettelo tutkimusaineistosta sijoitetaan lähdeluettelon jälkeen	27
4 RefWorks–viitteidenhallintaohjelma viittaamisen apuna	28
5 Lähteitä viittauskäytännöstä	29
6 Viittauksissa käytettyjä tavallisimpia lyhenteitä.....	30

Ohjeen sisältö ja käyttö

Tätä viittausohjetta voidaan noudattaa Viestinnän, median ja teatterin yksikön Journalistiikan ja viestinnän tutkinto-ohjelman opinnäytteissä. Opinnäytteisiin luetaan tässä tutkinto-ohjelmassa kirjoitettavat esseet, kirjallisuusreferaatit, tutkimussuunnitelmat, harjoitustutkimukset, seminaariesitelmät sekä kandidaatin- ja maisterintutkielmat.

Ohje ja esimerkit on tehty käyttäen Harvardin viittausjärjestelmää eli tekijä-vuosi – järjestelmää. Harvardin järjestelmästä ei ole yhtä ainoaa merkintämallia, vaan siitä on käytössä useita, yksityiskohdissa toisistaan hieman poikkeavia merkintätapoja.

Myös muita vakiintuneita viittausjärjestelmiä voidaan käyttää, mutta samassa työssä on käytettävä johdonmukaisesti ja tarkasti vain yhtä tapaa. Viittaamisen peruslogiikka on hyvin samantapainen eri viittausjärjestelmissä. Opintojakson vastuuopettaja ilmoittaa, mitä viittausjärjestelmää hänen vastaanotettaviksi tulevilla opinnäytteissä käytetään ja antaa tarvittaessa lisäohjeita.

Muita yleisesti käytettyjä viittausjärjestelmiä ovat APA (American Psychological Association), MLA (Modern Language Association) ja MRHA (Modern Humanities Research Association) sekä numeroviite-, alaviite- ja loppuviitejärjestelmä. Näiden järjestelmien viittaustekniikoista ei ole esimerkkejä tässä ohjeessa. Lisäksi kirjojen ja tieteellisten aikakauslehtien kustantajilla on julkaisuihin kirjoittaville omia ohjeita, jotka saattavat poiketa vakiintuneista viittauskäytännöistä.

Ohjeen esimerkeissä on keskitytty erilaisissa opinnäytteissä yleisimmin käytettyihin lähdetyyppeihin. Osa esimerkistä on kuvitteellisia tai sepitettyjä, joiden avulla pyritään osoittamaan, mitä tietoja lähteistä merkitään tekstiviitteisiin ja lähdeluetteloon.

On suositeltavaa, että opiskelijat opettelevat tutkimustekstejä kirjoittaessaan kirjaston tarjoaman RefWorks-viitteidenhallintajärjestelmän. Se helpottaa huomattavasti viitteiden tallentamista, järjestämistä, tekstiviitteiden merkitsemistä ja lähdeluettelon laatimista sekä vähentää näissä tapahtuvia virheitä.

28.5.2013

Jyrki Jyrkiäinen
Yliopistonlehtori, dosentti

CMT – Viestinnän, median ja teatterin yksikkö

Tiivistelmä

Tekstiviitteet ja lähdeluettelo Harvardin nimi-vuosi -järjestelmässä

- § Tekstiviitteessä ilmoitetaan suluissa tekijän nimi, vuosiluku ja sivunumero(t).
- § Tekstiviitteisiin ei merkitä internet-lähteiden verkko-osoitteita.
- § Kuvion tai taulukon lähde merkitään kuvion tai taulukon yhteyteen.
- § Lähteet sijoitetaan kirjoituksen loppuun, sivunvaihdon jälkeen, otsikolla Lähteet tekijän sukunimen mukaiseen aakkosjärjestykseen.
- § Lähdeluettelossa kirjoista ilmoitetaan kirjoittajan tai kirjoittajien sukunimi ja etunimi, vuosiluku, kirjan nimi (kursivoidaan), julkaisupaikka ja julkaisija.
- § Kirjassa olevasta artikkelista ilmoitetaan kirjoittajan tai kirjoittajien sukunimi ja etunimi, vuosiluku, artikkelin otsikko, tiedot teoksesta, jossa artikkeli on: kirjan tekijä(t), nimeke (kursivoidaan), julkaisupaikka ja julkaisija sekä sivunumerot, joilla artikkeli ko. teoksessa on.
- § Journaaliartikkelista ilmoitetaan kirjoittajan sukunimi ja etunimi, julkaisuvuosi, artikkelin otsikko, lehden nimi (kursivoidaan), lehden vuosikerran numero, lehden järjestysnumero julkaisuvuonna, sivunumerot, joilla artikkeli ko. lehdennumerossa on.
- § Saman tekijän teokset eri vuosilta järjestetään nousevaan ilmestymisjärjestykseen.
- § Saman tekijän samana vuonna ilmestyneet lähteet tulevat teoksen nimen mukaiseen aakkosjärjestykseen lisättynä pienaakkonen heti vuosiluvun perään.
- § Elektronisista lähteistä pyritään merkitsemään samat tiedot kuin painetuista ottaen huomioon, että tekijä voi olla organisaatio ja että formaatista riippuen sivunumeroja ei ole saatavilla.

1 Viittauskäytäntö: periaatteet

1.1 Miksi lähteisiin pitää viitata?

Tutkimuskirjoittamisessa käytetyillä viittauksilla pyritään:

- Osoittamaan, mistä ajatukset, teorit, käsitteet, tutkimustulokset yms. ovat peräisin – ja antamaan näin tunnustusta tietolähteelle.
- Osoittamaan, että olet tehnyt tutkimusta löytääksesi 'näyttöä' eli todistusaineistoa sinun näkökannallesi; viittaukset antavat tekstillesi akateemista 'painoa'.
- Osoittamaan, että olet tietoinen niistä mielipiteistä tai näkemyksistä, joita alan kirjoittajat ovat esittäneet.
- Auttamaan lukijaa tarpeen vaatiessa löytämään alkuperäisen lähteen.

Jos tutkija ei viittaa lähteisiinsä eikä näin anna tunnustusta muiden tutkijoiden esittämille ajatuksille, hän syyllistyy plagiointiin, kirjalliseen varkauteen, eli luvattomaan lainaamiseen.

Plagiointi on jonkun toisen työn esittämistä omanaan. Tällöin tekijä loukkaa hyvää tieteellistä käytäntöä, mikä ei ole tutkimuksessa sallittua. Kaikki muu teksti, jota ei osoiteta lainatuksi jostakin lähteestä, voidaan lukea kirjoittajan omaksi tekstiksi.

1.2 Mitä on hyvä tieteellinen käytäntö?

Tutkijan ammattitaito edellyttää kunkin tieteenalan tiedollista ja menetelmällistä hallintaa sekä tutkimuseettisesti kestäviä toimintatapoja.

Suomessa tutkimuseettinen neuvottelukunta on antanut ajanmukaistetun, 1.3.2013 alkaen voimaan tulleen ohjeistuksen *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa* (HTK). Hyvän tieteellisen käytännön loukkaukset jaotellaan HTK-ohjeessa kahteen kategoriaan: 1) **vilppi** tieteellisessä toiminnassa ja 2) **piittaamattomuus** hyvästä tieteellisestä käytännöstä.

Vilppi jaetaan neljään alakategoriaan:

- **Sepittäminen** (fabrication) tarkoittaa tekaistujen havaintojen esittämistä tiedeyhteisölle. Sepitettyjä havaintoja ei ole tehty tutkimusraportissa kuvatulla tavalla tai menetelmillä. Sepittämistä on myös tekaistujen tulosten esittäminen tutkimusraportissa.
- **Havaintojen vääristely** (falsification, misrepresentation) tarkoittaa alkuperäisten havaintojen tarkoituksellista muokkaamista tai esittämistä niin, että havaintoihin perustuva tulos vääristyy. Tulosten vääristelyllä tarkoitetaan tieteellisesti perusteetonta tutkimustulosten muuttamista tai valikointia. Vääristelyä on myös johtopäätösten kannalta olennaisten tulosten tai tietojen esittämättä jättäminen.
- **Plagiointi** (plagiarism) eli luvaton lainaaminen tarkoittaa jonkun toisen julkituoman tutkimussuunnitelman, käsikirjoituksen, artikkelin tai muun tekstin tai sen osan, kuval-

lisen ilmaisun tai käännöksen esittämistä omana. Plagiointia on sekä suora että mukailten tehty kopiointi.

- **Anastaminen** (misappropriation) tarkoittaa toisen henkilön tutkimustuloksen, -idean, -suunnitelman, -havaintojen tai -aineiston oikeudetonta esittämistä tai käyttämistä omissa nimissä.

Piittaamattomuus hyvästä tieteellisestä käytännöstä ilmenee törkeinä laiminlyönteinä (gross negligence) ja holtittomuutena tutkimustyön eri vaiheissa. Sellaisia ovat:

- Muiden tutkijoiden osuuden vähättely julkaisuissa, kuten mainitsematta jättäminen, sekä puutteellinen tai epäasiallinen viittaaminen aikaisempiin tutkimustuloksiin.
- Tutkimustulosten tai käytettyjen menetelmien huolimaton ja siten harhaanjohtava raportointi.
- Tulosten ja tutkimusaineistojen puutteellinen kirjaaminen ja säilyttäminen.
- Samojen tulosten julkaiseminen useita kertoja näennäisesti uusina (eli niin sanottu itsensä plagiointi).
- Tiedeyhteisön johtaminen muulla tavoin harhaan oman tutkimustyön suhteen.

1.3 Plagiointi

- **Plagiointi** (*plagiarism*) eli luvaton lainaus tarkoittaa jonkun toisen julkituoman tutkimussuunnitelman, käsikirjoituksen, artikkelin tai muun tekstin tai sen osan, kuvallisen ilmaisun tai käännöksen esittämistä omana.
- Plagiointia on sekä suora että mukailten tehty kopiointi.
- Samojen tulosten julkaiseminen useita kertoja näennäisesti uusina (eli niin sanottu itsensä plagiointi).

Kaikkia seuraavia tapoja pidetään plagiointina:

- Käyttämällä jonkun toisen teosta tai ajatuksia (esim. leikkaamalla ja kopioimalla tekstiä tai kuvia internetistä) antamatta niistä kunniaa (esim. lainaamalla) niiden alkuperäiselle esittäjälle.
- Esittämällä jonkun toisen työ omanaan.
- Jättämällä merkitsemättä sitaatti eli suora lainaus lainausmerkkeihin.
- Lainaamalla suoraan, referoimalla tai tiivistämällä aineistoa omaan työhönsä. osoittamatta sitä lainatuksi jostakin muusta lähteestä.
- Muuttamalla sanoja tai ilmaisuja, mutta kopioimalla lauserakenteen lähteestä antamatta silti kunniaa alkuperäiselle tekijälle.
- Lainaamalla lähteitä, joita ei ole mainittu lähdeluettelossa.

Plagiointia on myös se, että referoi tai kopioi jotakin aikaisempaa omaa työtään, joka on esitetty tai käytetty opintasuorituksena jossakin muussa yhteydessä, ilmoittamatta tästä kuitenkaan tämän uuden työn viitteissä tai lähdeluettelossa.

Tutkimuskirjoittamisessa ja opinnäytteissä on noudatettava **tekijänoikeutta**. Tekijänoikeus on tekijän tai oikeudenhaltijan yksinomainen laillinen oikeus painaa, julkaista, esittää, kuvata

tai tallentaa kirjallisuutta, taiteellista materiaalia tai musiikkia määrätyllä aikavälillä, samoin kuin oikeus valtuuttaa joku toinen toimimaan edellä mainituilla tavoilla. Tekijänoikeus suojaa tekijänsä luoman työn omistajuutta ja identiteettiä.

Suomen [tekijänoikeuslain](#) 1 § mukaan:

Sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen, olkoonpa se kaunokirjallinen tahi selittävä kirjallinen tai suullinen esitys, sävellys- tai näyttämöesitys, elokuvateos, valokuvateos tai muu kuvataiteen teos, rakennustaiteen, taidekäsityön tai taideteollisuuden tuote taikka ilmetköönpä se muulla tavalla. (24.3.1995/446) Kirjallisena teoksena pidetään myös karttaa sekä muuta selittävää piirustusta tai graafista taikka plastillista muotoilua teosta sekä tietokoneohjelmaa (11.1.1991/34).

Tekijänoikeuden loukkaus tapahtuu, kun aineettomien oikeuksien piiriin kuuluvaa aineistoa valmistetaan uudelleen, esitetään, lähetetään, käännetään tai muutetaan ilman tekijältä tai tekijän valtuuttamalta ryhmältä tai henkilöltä saatua lupaa.

Jos opinnäytteeseen kopioidaan tai ladataan aineistoa, kirjoittajan on varmistettava, että hän noudattaa tekijänoikeussäädöksiä. Jos kirjoittaja sisällyttää omaan työhönsä tekijän ja tekijänoikeuden haltijan lisäksi kolmannen osapuolen aineistoa, kirjoittaja on yksin itse vastuussa siitä, että hän on hankkinut tekijänoikeuslain mukaisen luvan kolmannelta osapuolelta aineiston käyttämiseen opinnäytteessä.

Tekijänoikeuden käsite kuuluu laajempaan, aineettomien oikeuksien käsitteeseen. Suomessa tekijänoikeusasioista vastaa opetus- ja kulttuuriministeriö. Sen yhteydessä toimiva [tekijänoikeusneuvosto](#) antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Kansainvälisellä tasolla tekijänoikeuksia valvoo maailman henkisen oikeuden järjestö [WIPO](#) (World Intellectual Property Organization).

2 Viittauskäytäntö: käytännön ohjeita

2.1 Miten lähteisiin viitataan?

Tutkimuskirjoittamisessa viittaaminen voidaan tehdä kolmella tavalla:

- **Sitointi** eli suora lainaus: Lainataan sanatakkasti kirjoittajan tekstiä.
- **Referointi** eli selostus: Kerrotaan omin sanoin selventäen ja asiasisältöä muuttamatta, mitä alkuperäislähteen kirjoittaja on sanonut. Referaatti sisältää yksityiskohtaista tietoa lähteestä. Referointi on lähteiden käytön päämuoto tutkimuskirjoituksissa.
- **Yhteenvedo** eli tiivistäminen: Osoitetaan ja esitetään lyhyesti omin sanoin jokin asia-kohta lähteestä. Yhteenvedo on lyhyempi kuin referaatti ja sisältää vain keskeisen tiedon.

Lähteisiin viitataan ensisijaisesti referoimalla eli ilmaisemalla alkuperäistekstin ajatus lyhyesti omin sanoin. Sitaatteja eli suoria lainauksia käytetään harvemmin ja harkitusti. Sitaatti on sataprosenttinen lainaus sanasta sanaan. Sekä referoitaessa että sitaatoitaessa sivunumero(t) on merkittävä näkyviin, jotta tutkijayhteisön jäsen pystyy tarkistamaan ja paikantamaan tarvittaessa viitatuksen kohdan oikeellisuuden ilmoitetusta lähteestä.

Referaatilta edellytetään uskollisuutta alkuperäistekstille myös tyyllillisesti; siksi siinä ei sallita kirjoittajan henkilökohtaisia kannanottoja tai muuta väritystä. Vieraskielisen tekstin referoinnissa on oltava erityisen huolellinen, jotta alkuperäinen ajatus ja vivahde säilyvät.

Sitaatteja käytetään tavallisimmin silloin, kun tutkijasta tuntuu, että alkuperäinen kirjoittaja esittää jonkin asian, ajatuksen tai käsityksen niin osuvasti ja ilmaisuvoimaisesti, että se menettäisi omin sanoin referoitaessa ilmaisuvoimaansa tai sisältöä.

Sitaattia käytetään varsinkin silloin, kun kirjoittaja kommentoi, kiistää tai erittelee yksityiskohtaisesti toisen kirjoittajan ajatuksia, kuten käsitteellis-teoreettisissa erittelyissä. Kirjoittajan on tunnettava tarkkaan se asiayhteys, josta sitaatti on otettu, ja alkuperäisen kirjoittajan mahdolliset muut tekstit, joissa hän on käsiteltävää asiaa eritellyt.

Sitaatti on tarkka, täydellinen ja tarkistettu alkuperäislähteestä. Opinnäytteen tekijän on muistettava, että hänen tekstinsä lähdeviittauksineen voi tulla myöhemmin lainauksen kohteeksi, joten siinä ei saa olla virheitä tai epätarkkuuksia. Siksi on tärkeää kirjata ja tallentaa lainaukset oikein ja tarkasti jo heti ensimmäisellä kerralla lähteeseen tutustuttaessa. Usein saattaa käydä näet niin, että myöhemmin teosta tarvittaessa sitä ei olekaan enää saatavilla.

Vieraskielisiä sitaatteja käytetään yleensä vain alkuperäisistä tarkoista määritelmistä tai termeistä tai jos alkuperäisteksti on vaikeasti käännettävä. Vieraskielisiä tekstinosia suomennet-

taessa alkukieliset käsitteet tai termit voidaan merkitä sulkuihin. Suomennettaessa sitaatin loppuun merkitään (suomennos – NN).

2.2 Miten sitaatit merkitään?

Sitaatin täytyy olla sanatarkka viimeistä pilkkua myöten. Lainaus voidaan katkaista tai siihen voidaan tehdä ymmärtämiselle tarpeellisia lisäyksiä.

Suoraan lainattua tekstiä ei saa muuttaa, edes alkukirjaimia ei saa muuttaa isoiksi tai pieniksi lainausmerkkien sisällä. Mikäli sanan alkukirjaimen koko on muutettava omaan tekstinjuoksuun paremmin soveltuvaksi, merkitään muutettu kirjain hakasulkeisiin, jolloin lukija näkee, että sitaatti on katkaistu alkuperäisteoksesta. Myöskään alkuperäistekstissä olevia kirjoitusvirheitä ei saa korjata.

Suoria lainauksia on käytettävä harkitusti ja säästellen. Rungas suorien lainausten käyttö ja ylipitkät lainaukset voivat heikentää tekstin luettavuutta ja kerronnan etenemistä. Ne kertovat usein ajattelu- tai kirjoitustyön keskeneräisyydestä ja viimeistelemättömyydestä. On pyrittävä lainaamaan vain niitä sanoja, lauseenosia ja ilmauksia, jotka ovat alkuperäiskirjoituksessa erityisen mielenkiintoisia, eläviä, kuvaavia, värikkäitä, ainutkertaisia, osuvia tai omanlaatuisia. Lainaukset on pidettävä niin lyhyinä kuin suinkin mahdollista.

Suora lainaus on lyhyt. Jos sitaatti on alle kolme riviä pitkä, se liitetään tutkijaan oman tekstin kerrontaan mukautuvalla tavalla erottamalla kuitenkin sitaatti lainausmerkillä omasta tekstistä.

Lainauksen pituusohjeena voidaan pitää, että lainattaessa virke on maksimi, että yleensä lainaus ei saisi olla lausetta pitempi ja että suotavinta on käyttää vain muutamia sanoja. Lainaus ei saisi olla liian pitkä (enint. 10 riviä), mutta siinä pitäisi olla kaikkein oleellisin.

Jos sitaatti on yli 40 sanaa eli yli neljä riviä pitkä, sitaatti sisennetään tekstissä. Pitkä sitaatti *sisennetään*, kirjoitetaan *pienemmällä* kirjasinkoolla (11 p.) ja *tiheimmällä* eli 1-rivivälillä. Myös haastattelututkimuksen vastaukset tai kyselytutkimuksen avovastaukset sisennetään.

Sisennyssä sitaatissa ei käytetä lainausmerkkejä tai kursivointia, koska sisennys, kirjasinkoon pienennys, rivivälin tihennys ja lähdeviite osoittavat, että kyse on sitaatista. Sitaattia edeltävä teksti muotoillaan sellaiseksi, että lukijalle selviää, että seuraava tekstinosia on lainattu ilmoitetusta lähteestä.

Kirjoittaja voi korostaa lainauksissa tiettyjä sanoja tai ilmaisuja kursivoimalla tai lihavoimalla, mutta ne on tehtävä johdonmukaisesti ja merkittävä näkyviin (kursivointi – NN).

Lähdetiedot merkitään sitaatin loppuun sulkuihin normaalilla nimi-vuosiluku-sivu -merkintätavalla. Haastattelututkimuksen vastauksissa voidaan käyttää juoksevaa numerointia ja anonymiteettiä paljastamatonta tunnuskirjainta, esim. (N6) [= Naisvastaaja n:o 6] tai jos sukupuolta ei voida ilmoittaa, esim. (H3) = [Haastateltava n:o 3].

Jos sitaattia lyhennetään jättämällä siitä pois sanoja tai tekstin osia, jotka eivät ole tarpeellisia asian ymmärtämiseksi, poisjätetyt tekstin osat merkitään hakasulkuihin merkityillä kolmella pisteellä [...] tai kahdella ajatusviivalla [- -]. Jos poistot ovat jo alkuperäisessä lähteessä, loppuun merkitään: (poistot alkuperäistekstissä – NN). Poistoja ei saa tehdä tavalla, joka muuttaa kirjoittajan ajattelua tai ei tee sille oikeutta.

Lainaukseen alun perin kuulumatonta tekstiä voidaan ilmaista hakasulkeissa [...], jolloin voidaan selkeyttää viittauksen sanomaa. Hakasulkeet erottuvat sitaattiin mahdollisesti kuuluvista kaarisulkeista. Lainaus voidaan katkaista tai siihen voidaan tehdä ymmärtämislle tarpeellisia lisäyksiä käyttämällä hakasulkeita.

Jos lainaukseen lisätään jotakin, kuten ymmärtämislle välttämätön täsmennys tai typografinen korostus, se tehdään selväksi lukijalle lisäämällä perään ajatusviiva ja kirjoittajan nimikirjaimet hakasulkeisiin: "Se [viitetietojen tarkkuus – JJ] on ensiarvoista", sanoo myös Walker (1960, 19).

E erityisesti laadullisen tutkimusaineiston analyysissä (esim. haastatteluaineisto, kyselytutkimuksen avovastaukset, päiväkirjatutkimus, elämäkertatutkimus) on kiinnitettävä huomiota oman tekstin ja sitaattien välisen kerronnan etenemiseen. Sitaatit tukevat ja vievät eteenpäin kirjoittajan argumentaatiota ja päättelyä.

Jos sitaatin kohde on muuta kuin tekstiä, esim. taulukko tai kuvio, lähdeviite merkitään hetimiten alle (Lähde: ---) tai otsikon loppuun sulkeisiin. Taulukoissa ja kuvioissa sekä niiden otsikoissa annetaan lukijalle kaikki tarpeellinen tieto niiden ymmärtämiseksi. Ne ovat itsenäisiä 'tietoesineitä' sellaisenaan ilman tekstiselostusta. Taulukoilla ja kuvioilla kirjoittaja myös argumentoi, vahvistaa ja dokumentoi tekstissä kuljettamaansa 'sanomaa'.

2.3 Tekstiviitteet

Tekstiviite eli tekstissä oleva viittaus lähteeseen on tekstin sisällä (kaarisulkeissa) oleva lähdeviite. Viitattaessa tekstissä tiettyyn julkaisuun mainitaan tekijän sukunimi ja sen jälkeen sulkeissa julkaisun ilmestymisaikaa osoittava vuosi sekä sivunumero(t), josta lähteestä lainattu tai referoitu asia löytyy.

Sivunumeron eteen ei merkitä "s." (= sivu, sivulla) tai "ss." (= seuraavat sivut, seuraavilla sivuilla).

Seuraavissa esimerkeissä (1–20) on tavallisesti esiin tulevia viittaustapauksia.

Jos kirjoittajan nimi esiintyy jo samassa tekstikappaleessa, sitä ei tarvitse toistaa enää sulkuviitteen sisällä.

- (1) Fiske (1992, 14) erottaa viestinnän tutkimuksesta kaksi pääkoulukuntaa ...

Viitattaessa jossakin teoksessa olevaan laajempaan asiakokonaisuuteen, eikä nimenomaisesti tiettyyn kirjoittajaan, kirjallisuusviite merkitään sulkeisiin:

- (2) Sama kehitys on havaittu myös Suomessa (Soramäki 1990, 23-26).

Mikäli samassa kirjoituksessa viitataan tekijöihin, joilla on sama sukunimi, mainitaan samassa kirjoituksessa myös etunimen alkukirjaimet, kun etunimi on jo aikaisemmin kerran mainittu:

- (3) V. Pietilä (1982, 24) totesi, että ...

- (4) K. Pietilä (1984, 11-12) esitti, että ...

Jos julkaisulla on kaksi tekijää, merkitään tekstissä tekijöihin viitattaessa tekijöiden sukunimien (tarvittaessa etunimen lyhennys) väliin ja-sana:

- (5) Sondermann ja K. Pietilä (1982) tutkivat ... Hemánus ja Tervonen (1980, 5) määrittelivät ...

Kun kahden tekijän lähde mainitaan suluissa, ei tekstissä, tekijöiden väliin merkitään &-merkki:

- (6) ”Joukkoviestintä on jo yhteiskunnan esiintymistä” (Sondermann & Pietilä 1994, 23).

Jos tekijöitä on kolme, merkitään ensimmäistä kertaa tällaiseen julkaisuun viitattaessa kaikkien kirjoittajien nimet siten, että kahden ensimmäisen tekijän väliin pannaan pilkku ja toisen ja kolmannen väliin ja-sana:

- (7) Sondermann, K. Pietilä ja Littunen (1984, 5) havaitsivat ...

Kun seuraavan kerran viitataan tähän lähteeseen, mainitaan vain pääkirjoittajan (ensiksi mainittu) kirjoittajan nimi ja sen jälkeen merkintä "ym.", ilmestymisvuosi ja sivu:

- (8) Sanomalehdessä yhteiskunta näkyy ... (Sondermann ym. 1984, 11) ...

Neljän tai sitä useamman kirjoittajan teoksissa viitataan teoksen nimen ensimmäiseen sanaan tai mainitaan tekijöistä vain ensimmäinen ja muut tekijät korvataan merkinnällä ym.:

- (9) On myös todettu ... (Joukkotiedotus 1979, 6) ...

- (10) Minkkinen ym. (1979, 6) esittivät ...

Jos samassa kohtaa viitataan saman tutkijan useisiin julkaisuihin, mainitaan niiden julkaisuvuodet nousevassa aikajärjestyksessä, puolipisteellä erotettuna samoissa sulkeissa:

(11) Malmberg (1981, 12; 1982, 4-5; 1983, 6) tarkoittaa teorialla ...

Jos samassa kohtaa viitataan eri tekijöiden useaan julkaisuun, ne erotetaan aakkosjärjestyksessä toisistaan puolipisteellä:

(12) Uutisvaihdosta on osoitettu (Galtung 1972, 11; Varis 1981a, 29; 1981c, 5-14)

Jos sama viite toistuu tekstissä peräkkäin, voi käyttää lyhennyksiä:

(13) ... (emt., 15). = edellä mainittu teos, sivu 15

(14) ... ema., 3). = edellä mainittu artikkeli, sivu 3

Huomaa, että lyhenne alkaa isolla alkukirjaimella, jos viitetieto on itsenäisenä lauseena:

(15) ... Murdock päätyi samaan tulokseen. (Emt., 16.) ... (Ema., 8.)

Jos joutuu turvautumaan toissijaiseen lähteeseen, eli jos kirjoittaja ottaa tiedon jostakin toisesta lähteestä, mutta ei ole itse voinut tarkistaa tuossa toisessa lähteessä mainitusta alkuperäistoksesta, täytyy alkuperäistä lähdettä koskevat tiedot (tekijän nimi, vuosi) merkitä myös viitteeseen.

Toissijaisen lähteen julkaisuvuosi merkitään hakasulkeisiin ja lähdeviitteen, josta toissijaisen lähteen tieto on otettu, eteen merkitään ”ks”.

Esimerkissä (16) lukijalle kerrotaan, että Habermasin 2004 esittämät julkisuuden ehdot löytyvät Niemisen vuonna 2006 julkaistun kirjan sivuilta 17-18:

(16) Habermas [2004] esitti julkisuuden ehdoiksi ... (ks. Nieminen 2006, 17-18).

Jos halutaan viitata jossakin toisessa teoksessa oleviin, kirjoittajan kannasta eriäviin käsityksiin tai näkökulmiin puheena olevasta asiasta, merkitään viitetietojen alkuun ”vrt.”.

Verrattavia lähteitä tulisi olla ainakin kaksi.

(17) Näin määriteltyä konvergenssia käytetään tässä suppeammassa merkityksessä kuin aiemmissa suomalaisissa tutkimuksissa ... (vrt. Herkman 2005, 71-79; Soramäki 2004, 224-235).

Jos samasta asiasta voidaan viitata moniin eri teoksiin, merkitään ennen viitetietoja ”esim.”:

Interaktiivisuutta vastaanottajan näkökulmasta on tutkittu useissa tuoreissa tutkimuksissa (esim. Ekholm 2011; Fornäs 2012) ...

Jos alkuperäisiä lähteitä ei ole saatavissa, mutta lähde on kyllin tärkeä otettavaksi mukaan, on mainittava myös tuo toissijainen lähde, josta tieto on saatu. Jos joudutaan lainaamaan alkuperäis-

lähdettä toissijaisesta julkaisusta, on erityisesti otettava huomioon se, että tällaisen sekundaari-lähteen näkökulma alkuperäislähteeseen voi olla aivan toinen kuin nykyisen kirjoittajan. Toissijaista lähdettä käytettäessä ei käy selville se, millaisia mahdollisia rajoituksia tai yleistämistä rajoittavia varauksia alkuperäistekstin kirjoittaja on aikanaan tehnyt.

Toissijaiseen lähteeseen viitattaessa alkuperäislähteen vuosiluku merkitään hakasulkeisiin [vvvv]. Tällöin lähdeviite osoittaa toissijaisen lähteen, jolloin teos, josta nuo alkuperäiset tiedot on poimittu, merkitään lauseen tai kappaleen loppuun sulkeisiin ja lisäämällä tekijänimen eteen ”ks.”:

(18) Berelson [1964] on ymmärtänyt tieteen tehtäväksi ... (ks. Pietilä 1980, 11).

Tällöin ilmaisulla ”ks.” tarkoitetaan sitä, että kyseinen Berelsonin lausuma löytyy Pietilän mainitun teoksen ko. sivulta. Lähdeluetteloon merkitään Pietilän teos, mutta ei Berelsonin.

- Jos samasta asiasta voidaan viitata hyvin moniin eri teoksiin, joista asiasta on löydettävissä lisätietoa, merkitään viitteeseen: (ks. esim. ...).
- Jos halutaan viitata jossakin toisessa teoksessa oleviin, kirjoittajan kannasta eriäviin käsitteisiin tai käsitteisiin, merkitään viitteeseen: (vrt. ...).

2.4 Lainausten sovittaminen tekstiin

Sitaatteja eli suoria lainauksia käytetään yleensä vain silloin, kun alkuperäistä ajatusta, lausuntoa tai toteamusta ei voida selostaa sen asiasisältöä muuttamatta tai kun kyseessä on jokin erityisen kuvaava, tekijän oma tai hänelle ominainen ilmaus tai käsite. Tällöin voidaan referaatin sisällä käyttää lyhyttä suoraa lainausta:

(19) On kiinnostavaa, että *Helsingin Sanomien* pääkirjoitus (13.3.1990) otsikoitiin "Eurooppaan on mentävä".

Vieraskielisten lainausten kääntäminen helpottaa lukemista, mutta on myös virhelähde. Aluksi on tarkistettava, onko teos, jotkut sen osat tai keskeiset käsitteet jo mahdollisesti käännetty alkuperäisen kirjoittajan jossakin toisessa teoksessa. Omatekoiset työkäännökset on syytä merkitä nimikirjaimin. Vieraskieliset lainaukset on pyrittävä suomentamaan. Jos kirjoittaja on epävarma käännöksen tarkkuudesta tai jos lainaus on erityisen keskeinen, alkuperäinen tekstiosa on mainittava heti käännöksen jälkeen suluissa. Jos esim. jollekin käsitteelle tai teorialle ei ole olemassa vakiintunutta suomennosta tai niitä on useita, kirjoittaja voi merkitä oman käännöksensä jälkeen alkukielisen käsitteen sulkuihin.

Epäsuorissa lainauksissa ("Alasuutarin mukaan" tms.) on aina enemmän kirjoittajan omaa tulkin-taa kuin suorissa sitaateissa. Sana "mukaan" on kuitenkin tarpeeton; pelkkä lähdeviite riittää.

Muokkaaminen on sallittua, mutta se on tehtävä huolellisesti, jotta alkuperäislähteen sisältö ei

muutu. Tärkeätä on tietää se, missä merkityksessä ja minkälaisessa yhteydessä alkuperäinen kirjoittaja on käyttänyt käsitteitään.

Jos kokonainen luku pohjaa vain yhteen lähteeseen, voi viitesysteemiä yksinkertaistaa toteamalla tällaisen jakson alussa vaikkapa seuraavasti: "Tämä luku (3.1) perustuu Pertti Alasuutarin teokseen *Erinomaista, rakas Watson* (1989)". Jäljempänä samassa luvussa voi mainita pelkät sivunumerot. Jakson loppuun, loppupisteen jälkeen merkitään sama viite sulkeisiin. (Alasuutari 1989.)

- Lähdeviite sijoitetaan siihen paikkaan, josta johonkin teokseen perustuva tai siitä lainattu osuus päättyy.
- Viittaus voi ulottua aina vain edelliseen viittaukseen saakka. Viittaukset eivät siten saa "ylittää toisiaan", mikäli toisin ei ilmoiteta.

Tekstiviitteen loppupisteen paikka suhteessa sulkumerkkeihin on tarkistettava aina erikseen. Pisteen paikka loppusulkuun nähden kertoo, mihin tekstinosaan viite kohdistuu eli viittaako lähde edeltävään lauseeseen, virkkeeseen, useampaan virkkeeseen tai koko kappaleeseen.

Jotta viittauksen ala eli se tekstinosa, josta viittaus alkaa ja johon se päättyy, olisivat lukijalle selviä, on kiinnitettävä erityinen huomio tekstiviitteen loppupisteen paikkaan.

Tekstiviitteen loppupisteen paikka voi vaihdella seuraavasti:

- 1) Jos viite on virkkeen lopussa pisteen jälkeen, sen tulkitaan viittaavan kaikkiin saman kappaleen virkkeisiin, esimerkiksi kappaleen lopussa koko edeltävään kappaleeseen.
Esim.
Mainonnassa Suomi on edelleen varsin sanomalehtikeskeinen maa [...] Sanomalehtimainontaan käytetään nykyisin reilut 40 prosenttia mainoseuroista. (Sauri 2012, 44.)
- 2) Jos viite on virkkeen lopussa ennen loppupistettä, se viittaa vain ko. virkkeeseen.
Esim.
Mainonnassa Suomi on edelleen varsin sanomalehtikeskeinen maa, vaikka sanomalehtimainonnan osuus mediamainonnasta onkin laskenut parin vuosikymmenen aikana ”erittäin selvästi” (Sauri 2012, 44).
- 3) Jos lähdeviite on virkkeen sisällä olevan lauseen lopussa, se viittaa vain ko. lauseeseen tai siihen ja sitä edeltäneisiin lauseisiin.
Esim.
Mainonnassa Suomi on edelleen varsin ”sanomalehtikeskeinen maa” (Sauri 2012, 44), mikä on luonteellinen mediamainonnan ”pohjoismainen” rakennepiirre” (Harrie 2009, 11).
- 4) Jos viite on lauseen keskellä, se viittaa vain edelliseen (edellisiin) sanaan.
Esim.
Lehtimainonnan nykyinen osuus 40 prosenttia on edelleen läntisen Euroopan ”keskiarvoa korkeampi” (Sauri 2012, 44), vaikka se on tasaisesti pienentynyt huippuvuodesta 1990 (Suomen Lehdistö 6-7, 2012, 6.)

3 Miten viittaukset merkitään tekstiin ja lähdeluetteloon?

Tähän lukuun on koottu valikoituja esimerkkejä lähteiden merkitsemisestä tekstiviitteeseen ja lähdeluetteloon Harvardin nimi-vuosiluku –järjestelmässä.

Harvadin järjestelmästä on useita hieman toisistaan poikkeavia standardeja ja ohjeita julkaisutietojen yksityiskohtien merkitsemisestä lähdeluetteloon. Yksi merkittävä ero liittyy julkaisun vuosiluvun merkintään.

Tässä ohjeessa käytetään lähdeluettelossa merkintätapaa (a), jossa suluisissa olevan vuosiluvun jälkeen ei merkitä pistettä:

(a) Sukunimi, Etunimi (vuosi) *Julkaisun nimi*. Kustannuspaikka: Kustantaja.

Pietilä, Veikko (1997) <i>Joukkoviestintätutkimuksen valtateillä: tutkimusalan kehitystä jäljittämässä</i> . Tampere: Vastapaino.

Kaksi muuta vuosiluvun merkintätapaa Harvardin järjestelmässä eroaa pisteen ja sulun käytössä: Sukunimi, Etunimen alkukirjain piste. pilkku, (vuosi)piste. tai vuosi ilman sulkuja piste.

(b) Sukunimi, E., (vuosi). *Julkaisun nimi*. Kustannuspaikka: Kustantaja.

Pietilä, V., (1997). *Joukkoviestintätutkimuksen valtateillä: tutkimusalan kehitystä jäljittämässä*. Tampere: Vastapaino.

(c) Sukunimi, E., vuosi. *Julkaisun nimi*. Kustannuspaikka: Kustantaja.

Pietilä, V., 1997. *Joukkoviestintätutkimuksen valtateillä: tutkimusalan kehitystä jäljittämässä*. Tampere: Vastapaino.

3.1 Viittaaminen yhden tai useamman tekijän teokseen

Viittausesimerkeissä on ensin esitetty miten lähde merkitään tekstiviitteeseen ja sen jälkeen miten sama lähde merkitään lähdeluetteloon.

Esim. Teos, jossa yksi tekijä

Tekstiviite (huomaa lainausmerkeillä tehdyt painotukset tekstiviittauksessa asiayhteydestä riippuen):

Sähköisen median ja teletoiminnan tarkastelussa keskeisessä asemassa on markkinoiden tutkimus (Soramäki 2004, 19). Tai:

Soramäki (2004, 19) korostaa, että sähköisen median ja teletoiminnan tarkastelussa ”keskeisessä asemassa” on markkinoiden tutkimus. Tai:

Keskeisessä asemassa sähköisen median ja teletoiminnan tarkastelussa on ”markkinoiden tutkimus” (Soramäki 2004, 19).

Lähdeluettelo:

Soramäki, Martti (2004) *Informaatioyhteiskunnan teorit, politiikka ja sähköisen viestinnän todellisuus. Eurooppalainen näkökulma*. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. Mediatutkimuksia. Tampere: Tampere University Press.

Esim. Teos, jossa kaksi tekijää

Tekstiviite:

Berger ja Luckmann (1995) muistuttavat, että ”instituutioiden maailman objektiivisuus on voimallisuudestaan huolimatta ihmisen tuottamaa ja rakentamaa” (Berger & Luckmann 1995, 73).

Lähdeluettelo:

Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas (1995) *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Tiedonsosiologien tutkielma*. Suomentanut ja toimittanut Vesa Raiskila. Jälkisanat Tapio Aitola ja Vesa Raiskila. 2. painos. Helsinki: Gaudeamus.

Esim. Teos, jossa kolme tekijää

Tekstiviite, kaikki tekijät mainitaan lähde ensimmäistä kertaa mainittaessa:

Tekstiviitteen pitää antaa lähteestä ”niin tarkat tiedot, että se voidaan tunnistaa ja paikantaa” (Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara 2010, 349).

Tekstiviite, kun kaikki kolme tekijää on jo kerran edellä mainittu:

Lähdeluetteloon ei merkitä sellaisia julkaisuja, joita kirjoittaja ”ei ole omin silmin lukenut, tai jos on lukenut, ei ole niihin viitannut” (Hirsjärvi ym. 2009, 349).

Lähdeluettelo:

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2010) *Tutki ja kirjoita*. 15.–16. painos. Helsinki: Tammi.

Esim. Teos, jossa enemmän kuin kolme tekijää

Tekstiviite:

O'Sullivan ym. korostavat, että kirjassa *Key Concepts in Communication and Cultural Studies* hakusana-artikkelit "eivät ole määritelmiä (kirja ei ole sanakirja)" ... (O'Sullivan ym. 1994, xiv).

[Huom. sivunumerot kirjan esipuheessa usein roomalaisin piennumeroin, tässä sivunumero xiv = 14.]

Lähdeluettelo:

O'Sullivan, Tim, Hartley, John, Saunders, Danny, Montgomery, Martin & Fiske, John (1994) *Key Concepts in Communication and Cultural Studies*. Second Edition. London: Routledge.

Esim. Samalta kirjoittajalta useita teoksia samalta vuodelta

Saman tekijän samana vuonna julkaistut teokset laitetaan aakkosjärjestykseen ja heti vuosiluvun perään merkitään ilman välilyöntiä pienaakkosin julkaisun aakkosjärjestyksen mukainen kirjain (esim. 2005a, 2005b, 2005c). Järjestys ei siis määräydy esim. sen mukaan, missä järjestyksessä kirjoittaja ko. lähteisiin tekstissään viittaa.

Tekstiviite: Malmberg on luonnehtinut elokuvan ... (Malmberg 1983a, 13-16, 1983b, 53-54).

Lähdeluettelo:

Malmberg, Tarmo (1983a) Elokuvan kulttuurihistorian pääpiirteet. *Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen julkaisuja*, B:10. Tampere: Tampereen yliopisto.

Malmberg, Tarmo (1983b) Viestintä ja logiikka. *Tiedotustutkimus* 6:3, 51-56.

Esim. Toimitettu teos, jossa useita kirjoittajia

Tekstiviite: Jan van Dijk (2004) on erottanut neljä merkitystä mediaan pääsulle (access):...

Lähdeluettelo:

Van Dijk, Jan (2004) Digital Media. Teoksessa *The SAGE Handbook of Media Studies*. (Ed.) Downing, John D.H., McQuail, Denis, Schlesinger, Philip and Wartella, Ellen. Thousands Oaks, Cal.: Sage, 145- 163.

Esim. Viittaaminen alkuperäislähteeseen, johon on viitattu jonkun toisen tekijän teoksessa

Tekstiviite: Sanomalehdeltä Groth (1928) edellytti seitsemää ominaisuutta, joita hän kutsui sanomalehden *olemusmääreiksi* (*Wesensmerkmale*)(ks. K. Pietilä 2012, 151-152; kursivointi alkuperäisteoksessa - NN).

Lähdeluettelo:

Pietilä, Kauko (2012) *Journalismi ammattina. Journalistiprofession teoria*. Helsinki: Gaudamus.

3.2 Mitä tietoja lähteistä merkitään lähdeluetteloon?

Erityyppisistä lähteistä on löydettävissä kullekin lähdeyyppille ominaisia julkaisutietoja. Lähdeluettelossa samaan lähdeyyppiin kuuluvien julkaisujen (esim. kirjat, journaliartikkelit, sanomalehtijutut) bibliografiset tiedot pitää ilmoittaa täsmälleen samalla tavalla. Lähteistä voidaan löytää seuraavia asioita koskevaa tietoa:

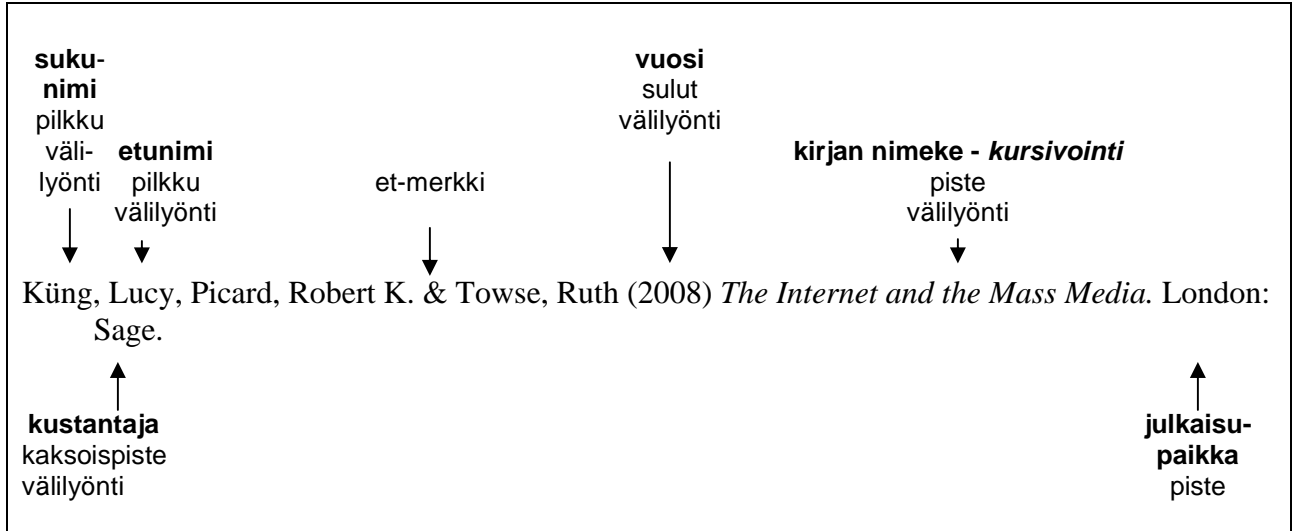
- Tekijä(t)/Toimittaja(t)
- Otsikko/Nimeke (nimeke on painatteen nimiössä sen varsinainen nimi)
- Julkaisuvuosi
- Painos/Laitos (huomaa lisämääreet, esim. lisäpainos; uudistettu p., korjattu laitos)
- Julkaisupaikka ja kustantaja (tarkista nimiölehden kääntöpuolelta)
- Sivunumero(t)
- Julkaisusarjan nimi ja julkaisun järjestysnumero sarjassa, nide
- Journalin/sanomalehden artikkelin otsikko (painettu tai e-lehti)
- Journalin/sanomalehden nimeke (painettu lehti)
- Lehden vuosikerta, numero, osa, sivu, päiväys/vuodenaika (painettu lehti, journali)
- URL (Uniform/Universal Resource Locator) (verkkolähteen sijaintiosoite)
- DOI (Digital Object Identifier) (digitaaliset lähteet)
- Journalin artikkelin numero ja DOI (digitaalinen journali)

Tieteellisten aikakauslehtien artikkeleiden alkusivulta löytyy yleensä artikkelin bibliografiset tiedot siinä muodossa, jossa kustantaja haluaa ne ilmoitettavan, mutta usein niissä käytetään lyhenteitä lehden nimestä. Lähdeluetteloon lehden nimi kirjoitetaan lyhentämättömänä.

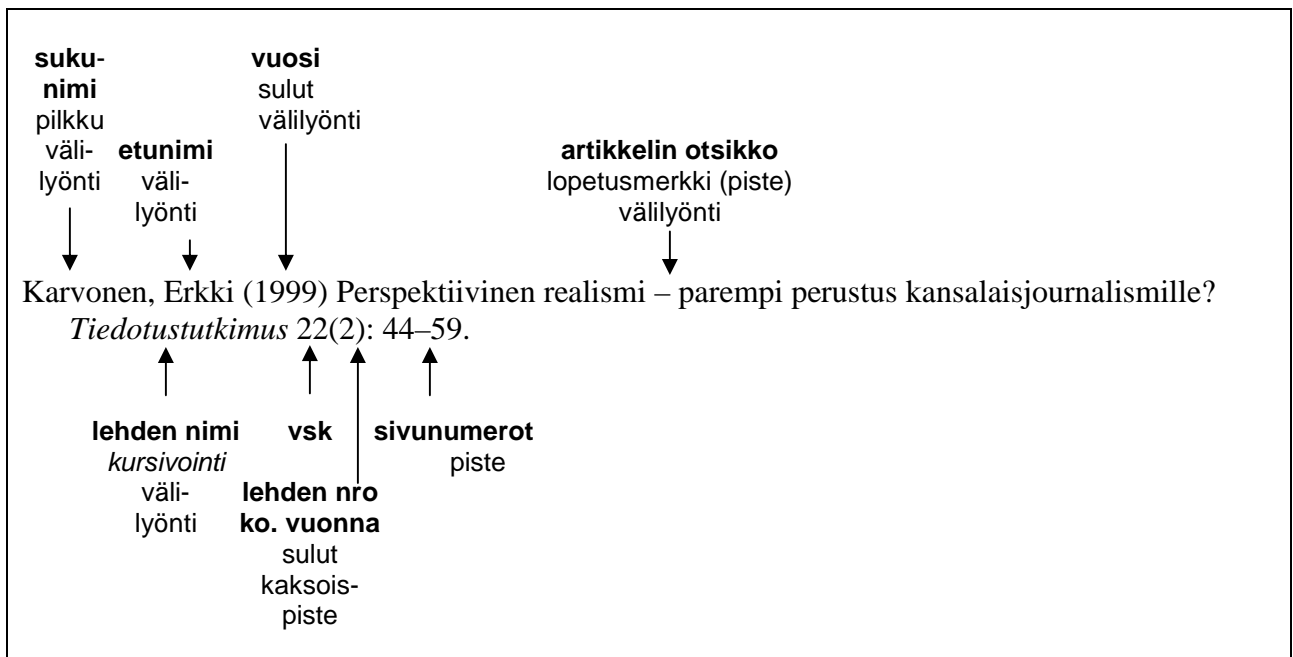
3.3 Lähdeluettelon laadinta - esimerkkejä yleisimmistä lähteistä

1 Tekijän tai toimittajan sukunimi 2 Tekijän tai toimittajan etunimi 3 Julkaisuvuosi (jos ei ilmoitettu, merkitään copyright eli © vvvv) 4 Kirjan tai teoksen nimeke.
<i>Kursivoidaan.</i> 5 Artikkelin tai kirjoituksen otsikko. 6 Suomentaja(t) 7 Lehden tai aikakauskirjan nimi.
<i>Kursivoidaan.</i> 8 Sarjanimeke ja numero sarjassa (esim. <i>X:n julkaisusarja A 123</i>). Nimeke
<i>Kursivoidaan.</i> 9 Lehden tai aikakauskirjan vuosikerran eli volyymin numero 10 Lehden järjestysnumero kyseisessä vuosikerrassa tai kyseisenä	ilmestymisvuonna. Merkitään vuosikerran jälkeen kaksoispisteellä erottaen. 11 Sivunumerot, joilla artikkeli on toimitetussa teoksessa tai lehdessä. Lähdeluetteloon ei merkitä lainatun kohdan sivunumeroita, vaan ne merkitään tekstiviitteeseen. 12 Käytetty painos tai laitos (jos on useampia painoksia tai laitoksia) 13 Teoksen 1. painoksen julkaisuvuosi. Tarkista nimiölehden kääntöpuolelta, esipuheesta, alkusanoista tms. 14 Julkaisupaikka (kustantajan kotipaikka). (Eri asia kuin painopaikka.) 15 Julkaisija, kustantaja, konferenssin järjestäjä (eri asia kuin kirjapaino) 16 Konferenssin nimi, paikka ja aika

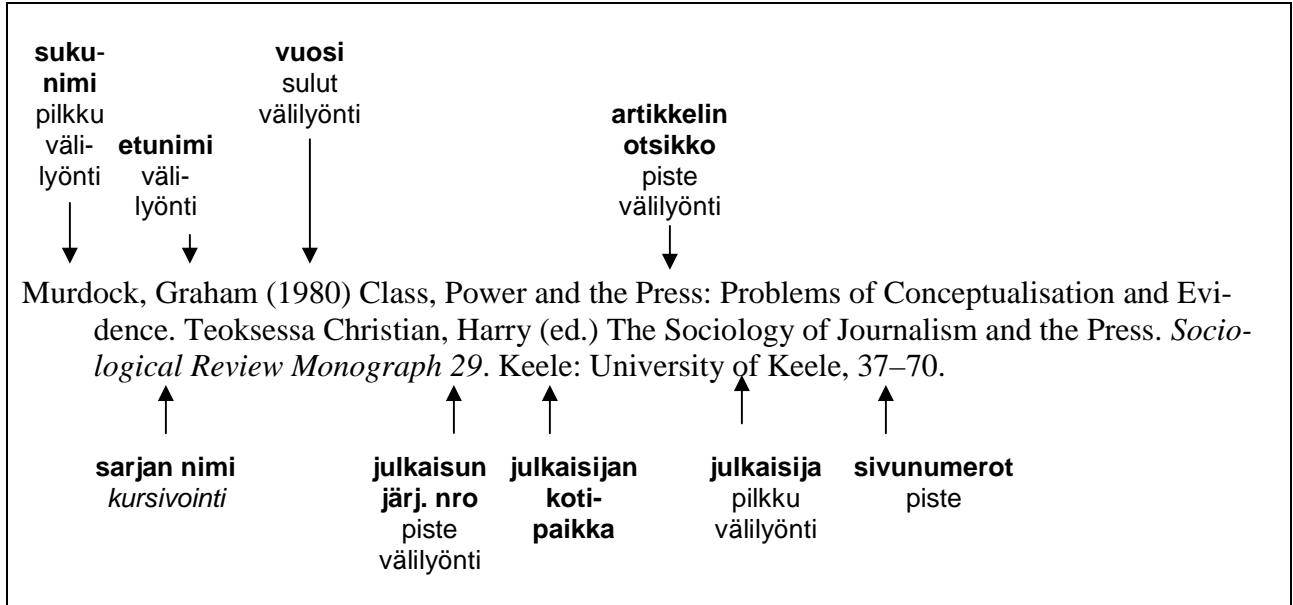
b) Kirja – useita tekijöitä

c) Tieteellisen aikakauslehden artikkeli

d) Artikkelikirjassa

3.4 Lähdeluettelon laadinta

Tekstissä olevilla lähdeviitteillä on johdonmukainen yhteys lähdeluetteloon: tekstissä mainitut julkaisut on vaivatta löydyttävä tekstiviitteessä mainitun tekijän kohdalta lähdeluettelon aakkosjärjestyksessä. Lähdeluettelo sisältää tekstissä mainituista lähteistä ne bibliografiset tiedot, jotka tarvitaan julkaisujen löytämiseksi.

Käytetyn aineiston luonne asettaa usein erityisvaatimuksia lähteistä käytettävien lyhenteiden merkitsemistavoille. Esim. lakien ja asetusten lyhentämiskäytännöt löytyvät oikeustieteellisistä julkaisuista ja [Finlex](#)-säädöstietokannasta ja arkistolähteiden historiatieteellisistä julkaisuista.

Journalistiikan ja viestinnän opinnäytteissä on usein viittauksia paitsi kirjoihin ja artikkeleihin, myös elokuvaan, radio- ja televisio-ohjelmiin, ääni- ja kuvataallenteisiin, haastatteluihin, viestimien verkkojulkaisuihin tai erilaisiin verkkosivustoihin. Tekstiviitteissä nämä eri lähdetyytit on pyrittävä merkitsemään lyhyesti ja informatiivisesti siten, että lähteen tyyppi käy ilmi. Erityyppiset lähteet on otettava huomioon ryhmiteltäessä lähteet lähdeluetteloon eri otsikoiden alle.

Lähdeluettelon laadintaa helpottaa, jos lähteiden bibliografiset tiedot kirjoitetaan täydellisinä heti ensimmäisellä tutustumiskerralla tietokoneella omaan tiedostoon tai vaihtoehtoisesti erillisille merkintäkorteille. Sen sijaan ei ole suositeltavaa kirjoittaa lähdetietoja vihkoihin tai lehtiöihin. Merkintäkortteja on helppo aakkostaa, ryhmitellä lähdetyypeittäin, ne ovat arkistokelpoisia sellaisinaan myöhemmää käyttöä varten ja niihin on helppo tehdä teoksia tai sitaatteja koskevia täydennyksiä. On suositeltavaa tallentaa aina yhtä kirjallista työtä koskevat lähteet paitsi kirjoitettavan tekstin loppuun myös omaksi sähköiseksi tiedostoksi samaan kansioon muun tekstin kanssa. Tiedostoista tai kansioista on muistettava ottaa säännöllisesti varmuuskopio toiselle tallennusalustalle.

3.5 Lähdeluettelon merkittävät tiedot

Yleisimmin käytetyistä lähteistä on lähdeluetteloon merkittävät seuraavat tiedot:

	Tekijä	Julkaisu- vuosi	Artikkelin/ luvun otsikko	Julkaisun otsikko	Julkaisun numero- tiedot	Julkaisu- paikka	Julkaisija/ Kustantaja	Painos/ laitos	Lehden osa/sivu- numero(t)	URL	Viitattu/ luettu (pvm)
Kirja	V	V		V		V	V	V			
Luku kirjassa	V	V	V	V		V	V	V	V		
Journaaliartikkeli	V	V	V	V	V				V		
E-journaaliartikkeli	V	V	V	V	V				V	V	V
Internetsivusto	V	V		V						V	V
Sanomalehtijuttu	V	V	V	V	V				V		

- Bibliografiset tiedot on aina kuin se on suinkin mahdollista tarkistettava alkuperäisteoksen nimiölehdeltä ja sen kääntöpuolelta.
- Jos painettua alkuperäislähdettä ei ole kohtuudella saatavilla, bibliografiset tiedot voidaan tarkistaa kirjastojen sähköisistä tietokannoista.
- Journaaliartikkeleiden bibliografiset tiedot näkyvät julkaisijan tarkoittamassa muodossa yleensä artikkelin ensimmäisen sivun ylä- tai alalaidasta.
- Elektronisista dokumenteista ilmoitetaan tekstiviitteessä samat tiedot kuin painetuista lähteistä (tekijä tai julkaisijataho, vuosi), myös sivunumerot, jos ne ilmenevät lähteestä. Jos sähköisessä lähteessä ei ole sivunumerointia tai sitä vastaavaa sisäistä viittausjärjestelmää, lainatun tekstin osan laajuus voidaan ilmoittaa rivien tai ruutunäyttöjen kokonaismääränä
- Elektronisessa muodossa julkaistun journaaliartikkelin verkko-osoite merkitään myös lähdeluetteluun. On huomattava, että sekä painettuna että sähköisesti julkaistavien jurnaalien artikkelit julkaistaan viiveellä, eli sähköinen versio ilmestyy yleensä noin vuoden painettua myöhemmin.
- Kirjojen nimiölehden kääntöpuolelta näkyy myös kustantajan tai julkaisijan kotipaikka eli julkaisupaikka, joka merkitään lähdeluetteluun. Julkaisupaikka ei ole sama asia kuin kirjan painopaikka tai kirjapainon kotipaikka.
- Jos kustantaja ilmoittaa nimiölehden kääntöpuolella useita kotipaikkoja (esim. London, New York), lähdeluetteluun merkitään se kaupunki, jossa kirja ilmoitetaan kustannetuksi. Jos kustantaja ilmoittaa myös osavaltion, se merkitään kaupungin jälkeen, myös lyhennettynä, jos tietää oikean muodon (esim. Norwood, N.J.: Ablex).
- Jos julkaisuvuotta ei ilmene kirjasta, vuodeksi merkitään tekijänoikeusvuosi eli © -merkki ja vuosiluku, tai jos sitäkään ei ilmene, merkitään i.v. (= ilman vuosilukua).
- Kirjoista lähdeluetteluun on merkittävä käytetty painotuotteen painos tai laitos (edition). Merkintä voi olla esim. kirjan 2. painos; 2. lisäpainos; 2. muuttamaton lisäpainos; 3. laitos, 2. korjattu painos; 3. korjattu, lisätty ja täydennetty laitos; tms. lisämääreellä täsmennetty teos. On käytettävä mahdollisimman tuoretta painosta tai laitosta.
- Lähdeluettelo on laadittava niin, että lukija löytää luettelosta lähteen ja ne sivut, joilla artikkeli jossakin teoksessa tai jurnaalissa on, tekstissä ilmoitettujen viitetietojen perusteella (useimmiten tekijän nimen ja vuosiluvun perusteella).
- Luetteluun merkitään vain ne lähteet, joihin tekstissä on viitattu.
- Sellaista lähdettä, johon kirjoittaja ei ole tutustunut, ei merkitä lähdeluetteluun.
- Lähdeluettelo alkaa aina omalta uudelta sivulta (valikko ”Lisää” à ”Vaihto” à ”Sivunvaihto”).
- Otsikoksi merkitään Lähteet tai, jos on lainattu vain yhtä kirjaa tai artikkelia (kuten usein esim. esseessä tai kirjallisuusreferaatissa), Lähde. Lähteen mahdollinen verkko-osoite merkitään myös luetteluun.
- Lähteet luetellaan aakkosjärjestyksessä tekijän sukunimen mukaan. Vierasperäisten, etuliitteitä sisältävien sukunimien aakkostus pitää tarkistaa sellaisesta lähteestä, josta selviää tekijän oma tapa kirjoittaa nimensä lähdeluetteluun ja sijoittaa se aakkostukseen. Epäselvissä tapauksissa se,

miten sukunimi aakkosjärjestykseen sijoitetaan, on tarkastettava tekijän jonkin oman julkaisun lähdeluettelosta. (Esim. Jan van Cuilenburg aakkostetaan V:n kohdalle ja tekstiviitteeseen sukunimi merkitään van Cuilenburg; Teun A. van Dijk aakkostetaan V:n kohdalle ja tekstiviitteeseen merkitään van Dijk).

- Jos teoksella ei ole nimettyä kirjoittajaa, se sijoitetaan aakkosjärjestykseen teoksen nimen ensimmäisen sanan mukaan. Vieraskielisissä lähteissä teoksen nimeä edeltävää epämääräistä tai määrävää artikkelia ei oteta aakkostuksessa huomioon, esim. *A Dictionary of Communication and Media Studies* aakkostetaan "D"-kirjaimen alle ja *The Communication Handbook: A Dictionary* "C"-kirjaimen alle.
- Saman tekijän eri vuosina julkaistut teokset laitetaan nousevaan ilmestymisjärjestykseen varhaisimmasta alkaen.
- Saman tekijän samana vuonna julkaistut teokset laitetaan aakkosjärjestykseen ja heti vuosiluvun perään merkitään ilman välilyöntiä pienaakkosin julkaisun aakkosjärjestyksen mukainen kirjain (esim. 2005a, 2005b, 2005c). Järjestys ei määräydy sen mukaan, missä järjestyksessä kirjoittaja ko. lähteisiin tekstissään viittaa. Vieraskielisten teosten aakkosjärjestyksessä ei oteta huomioon julkaisun nimessä olevaa epämääräistä tai määrättyä artikkelia.
- Jos artikkelin kirjoittajaa ei ole ilmoitettu, se merkitään "Anonyymi" tai lyhentäen "Anon."
- Jos kyse on artikkelista, joka on julkaistu yhden tai useamman tekijän tai toimittajan kokomassa kirjassa, artikkelin otsikkoa ei kursivoida, mutta *kirjan nimeke* kursivoidaan.
- Tieteellisen aikakauslehden journaaliartikkelin otsikkoa ei kursivoida, vaan lehden *nimi* kursivoidaan.
- Lähteet ryhmitellään omiksi ryhmikseen ja antamalla näille otsikoille lähderyhmää kuvaava väliotsikko. Lähteet jaetaan ensin kahteen pääryhmään: julkaistut ja julkaisemattomat. Julkaistuihin kuuluvat kirjat ja artikkelit kirjoissa ja journaaleissa. Myös verkkojulkaisut kuuluvat julkaistuihin. Julkaistujen teosten ryhmän otsikoksi merkitään Kirjat ja artikkelit. Julkaisemattomia ovat esim. varhaisemmat opinnäytteet, kuten pro gradu –tutkielmat tai lisensiaatintutkimukset, joita on yleensä arkistoitu vain kaksi kappaletta, toinen yliopiston pääkirjaston opinnäyteosastolle ja oppiaineen tai yksikön omaan kirjastoon.
- Verkkojulkaisuna tallennetut opinnäytteet merkitään lähdeluettelossa samaan ryhmään kirjojen ja artikkeleiden kanssa.
- Lähderyhmät otsikoidaan. Luettelon eri otsikkokohtia ei numeroida.
- Jos kirja tai artikkeli on julkaistu myös sähköisessä muodossa, sitä koskevat tiedot ilmoitetaan painetun version tietojen jälkeen ilmoittamalla niiden verkko-osoite (URL) lähdeluettelossa. Ennen verkko-osoitetta merkitään: Saatavilla: ja loppuun merkitään päiväys, jolloin kirjoittaja on verkkolähteen tarkistanut tai tallentanut, merkitsemällä hakasulkeisiin: [Viitattu pvm.]
- Sanoma- ja aikakauslehtien artikkelit (muut kuin tutkimusaineistona käytetyt, jotka mainitaan otsikon Tutkimusaineisto alla), haastattelut, puhelinkeskustelut, sähköpostiviestit, henkilökohtaiset tiedonannot yms. mainitaan kukin omissa lähderyhmissään erikseen. Henkilölähteistä mainitaan henkilön asema, arvo, tehtävänimike tms. ja päivämäärä, jolloin tieto saatu.

- Lähdeluettelon kaikki sivut numeroidaan tekstisivujen juoksevan numerojärjestyksen mukaan.
- Lähdeluettelon luettavuutta parantaa, jos lähdeoteksista ilmoitettavien tietojen toiset ja sitä seuraavat rivit sisennetään (ks. word- tekstikäsittelyohjelman ”tyylit”-valikosta) tai tekstinkäsittelyjärjestelmän viivaimen valikosta.
- Lähdeluettelon jälkeen tulevat mahdolliset Liitteet, jotka otsikoidaan ja numeroidaan juoksevasti. Kukin liite alkaa sivunvaihdon jälkeen omalta uudelta sivulta. Sivunvaihtoja ei tehdä kappaleenvaihto-näppäimellä, vaan valikosta: ”Lisää”à ”Vaihto”à ”Sivunvaihto”.
- Sisällysluettelossa ei numeroida otsikoita Lähteet ja Liitteet.

3.6 Sähköisiin lähteisiin viittaaminen

Elektronisista dokumenteista ilmoitetaan tekstiviitteessä samat tiedot kuin painetuista lähteistä (tekijä tai julkaisijataho, vuosi), myös sivunumerot, jos ne ilmenevät lähteestä.

Jos sähköisessä lähteessä ei ole sivunumerointia tai sitä vastaavaa sisäistä viittausrjestelmää, lainatun tekstin osan laajuus voidaan ilmoittaa rivien tai ruutunäyttöjen kokonaismääränä.

Internet-lähteitä käytettäessä on arvioitava lähteen luotettavuus. Kirjaston ohjeesta löytyy [neuvoja internet-lähteiden luotettavuuden arvioimiseksi](#). Erityisesti on tarkastettava, sopiiko aineisto tutkimuksen tiedonlähteeksi ja onko sisältö luotettavaa. Luotettavuuden arviointi on tutkijan vastuulla.

Sähköisten lähteiden viittaustekniikassa voidaan noudattaa käytäntöä, joka esitetty kirjassa Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko, Sajavaara, Paula (2009) *Tutki ja kirjoita*. 15. painos, Helsinki: Tammi, 383-390. Myös eri oppiaineiden viittaus- tai metodioppaista löytyy viittaushojeita.

Sähköisiä lähteitä on monissa erilaisissa tiedostoformaateissa ja siksi erilaisia viittaustapoja on useita. Tärkeätä on yksityiskohtainen, täsmällinen ja virheetön lähteen osoitteen dokumentointi. Tutkijan on myös itse testattava lähdeluettelo sijoitettavan hyperlinkin toimivuus.

Lähdeluettelossa viittaaminen yleisimpiin sähköisiin lähteisiin voidaan tehdä seuraavasti.

1) Itsenäinen julkaisu verkossa:

Pew (2012) The Demographics of Mobile News. Men, College Grads and the Young are More Engaged, December 11, 2012.

http://www.journalism.org/analysis_report/demographics_mobile_news [Viitattu 11.2.2013.]

2) Verkossa julkaistavasta lehdestä haettu artikkeli:

Ottosen, Rune & Krumsvik, Arne H. (2012) Digital Challenges on the Norwegian Media Scene. *Nordicom Review* 33:2, 43-55.

http://www.nordicom.gu.se/common/publ_pdf/366_ottosen_krumsvik.pdf [Viitattu 8.3.2013.]

3) Artikkele e-aikakauslehtitietokannassa:

Lünenborg, Margreth (2012) Die Krise des Journalismus? Die Zukunft der Journalistik! Ein Diskussionsbeitrag zur Reflexivität und Praxisrelevanz von Wissenschaft. *Publizistik* 57:4:445–461. DOI 10.1007/s11616-012-0161-x.

<http://link.springer.com/content/pdf/10.1007%2Fs11616-012-0161-x> [Viitattu 11.3.2013.]

3.7 Lähdeluetteloon merkittävien tietojen järjestys

Lähdeluettelossa ilmoitetaan bibliografiset tiedot seuraavassa järjestyksessä riippuen siitä, onko kyse teoksesta, kokoomateoksen artikkelista, sarjajulkaisusta tai aikakauslehden artikkelista:

- (1) tekijän sukunimi, etunimi;
- (2) julkaisuvuosi;
- (3) teoksen tai artikkelin nimi;
- (4) sarjan, lehden tai aikakauskirjan nimi; vuosikerta; lehden järjestysnumero ilmestymisvuonna ja sivunumerot, joilla artikkeli ko. teoksessa on;
- (5) teoksen painos tai laitos (jos on useampia painoksia tai laitoksia);
- (6) teoksen kustannuspaikka tai kustantajan kotipaikka;
- (7) kustantaja.

3.8 Esimerkki lähteiden ryhmittelystä lähdeluettelossa

Tyypillinen opinnäytteen lähderyhmittely:

Kirjat ja artikkelit (painetut julkaisut, mukaan lukien e-kirjat, e-journaaliartikkelit, e-käsikirjat)

Julkaisemattomat (esim. pro gradu –tutkielmat ja lisenssiaatin tutkimukset, jos niitä ei ole julkaistu verkossa)

Muita usein esiintyviä lähderyhmiä:

Elektroniset lähteet (muut online-julkaisut kuin kirjat ja artikkelit ja verkkosivustot,

julkaisutietojen lisäksi loppuun merkitään URL- tai vastaava osoite muodossa: Saatavilla:

<http://www.xxx.maatunnus>. Loppuun merkitään päiväystiedot, milloin kirjoittaja on lähteestä käyttämät tiedot tarkistanut: [Viitattu pp.kk.vvvv.]

Sanomalehdet (muut kuin tutkimusaineisto: kirjoittaja, otsikko, juttutyyppe, esim. pääkirjoitus, uutinen, kolumni, artikkeli; lehden osa, esim. A, B, C, sivunumero, painos (yleensä merkitty lehden nimiösivulla graafisin symbolein, esim. tähdellä)

Aikakauslehdet (muut kuin tieteelliset aikakauslehdet, kuten ammattilehdet Journalisti ja Suomen Lehdistö, joita on käytetty lähteinä, mutta jotka eivät kuulu varsinaiseen tutkimusaineistoon: kirjoittaja, otsikko, juttutyyppi, esim. pääkirjoitus, henkilöhaastattelu, reportaasi; lehden vuosikerta ja järjestysnumero ko. vuonna, päiväys (jos mainittu), sivunumerot, joilla juttu on)

Arkistolähteet (Valtionarkisto, maakunta-arkistot, hallintoelinten pöytäkirjat yms.)

Lait ja asetukset (Lakien ja asetusten merkintätiedot löytyvät Finlex-tietokannasta)

Tallenteet (muut kuin tutkimusaineistossa luetellut elokuvat, videot, DVD:t, äänitteet, uutistallenteet)

Haastattelut/Henkilölähteet (haastateltavan nimi, asema/ammattinimike/arvo/ tms. tieto, joka kertoo perusteen miksi haastateltu; haastattelun tyyppi: puhelimitse, sähköpostitse, henkilökohtainen haastattelu; haastattelun pvm)

3.9 Esimerkki lähdeluettelosta

Lähdeluettelo aloitetaan aina uudelta sivulta valikosta ”Lisää” à ”Vaihto... à ”Sivunvaihto”:

----- Sivunvaihto -----

Lähteet

Kirjat ja artikkelit

Aikakauslehtien toimintaedellytykset Suomessa (1989) Komiteanmietintö, 31. Helsinki: Liikenneministeriö.

Anon. (1992) *Rauhaton Romania lehdenlukijan silmin. Sanomalehtikirjoitusten analyysia tekstintutkimuksen keinoin*. Helsinki: Sanomalehtien Liitto.

Curran, James & Seaton, Jean (2003) *Power Without Responsibility. The press, broadcasting, and new media Britain*. Sixth Edition. [1981] London: Routledge.

Hellman, Heikki (2012) *Koko illan ilo? Kolmoskanava ja television kaupallistuminen Suomessa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Hemánus, Pertti (1990) *Journalistiikan perusteet. Johdatusta tiedotusoppiin 2*. Helsinki: Yliopistopaino.

Hemánus, Pertti & Tervonen, Ilkka (1980) *Objektiivinen joukkotiedotus*. Keuruu: Otava.

Joukkoviestinnän julkinen tuki (1990) SVT, *Kulttuuri ja viestintä*, 3. Helsinki: Tilastokeskus.

Karvonen, Erkki (1999a) Elämää mielikuvayhteiskunnassa. Imago ja maine menestystekijöinä myöhäismodernissa maailmassa. Helsinki: Gaudeamus.

Karvonen, Erkki (1999b) Perspektiivinen realismi – parempi perustus kansalaisjournalismille? *Tiedotustutkimus* 22(2): 44–59.

Kivikuru, Ullamaija (1995) Journalismin tutkimus. Teoksessa Sana, Elina (toim.) *Tieto-opista mediapeliin – journalismin tutkimuksen näkökulmia*. Porvoo – Helsinki – Juva: WSOY, 93-120.

Miles, Ian & Gershuny, Jonathan (1986) The social economics of information technology. Teoksessa Ferguson, Marjorie (ed.) *New Communication Technologies and the Public Interest*. London: Sage, 18-36.

Murdock, Graham (1980) Class, Power and the Press: Problems of Conceptualisation and Evidence. Teoksessa Christian, Harry (ed.) *The Sociology of Journalism and the Press. Sociological Review Monograph 29*: University of Keele, 37-70.

Julkaisemattomat

Kukkola, Maria-Liisa (1990) Kenen ääni, kenen kuva – naisartistit musiikkivideoissa. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin pro gradu -tutkielma.

3.10 Luettelo tutkimusaineistosta sijoitetaan lähdeluettelon jälkeen

Tutkimusaineistolla tarkoitetaan tässä sitä primaariaineistoa, jonka tutkija on itse hankkinut esim. olemassa olevista, julkaistuista mediateksteistä tai kerännyt tutkimustaan varten esim. haastattelulla, kyselylomakkeella tai havainnoimalla.

Luettelo tutkimusaineistosta sijoitetaan sivunvaihto lisäämällä lähdeluettelon jälkeen liitteeksi, joka otsikoidaan ja numeroidaan, jos liitteitä on useita.

Luettelossa tulee antaa täsmälliset tiedot jutuista, joiden perusteella lukija löytää ne helposti lehtiar- kistosta.

Jos on tutkittu esim. lehtijuttuja, niistä kootaan taulukkolaskentaohjelmalla (esim. excel) luettelo tai havaintomatriisi. Aineistoluettelossa tai havaintomatriisissa jokainen juttu on omalla rivillään lehdit- täin ilmestymisjärjestyksessä. Sarakkeissa on juttuja koskevat muuttujatiedot, kuten jutulle annettu juokseva tunnusnumero (id), lehden nimi, ilmestymispäivä, lehden osa/sivunumero, jutun otsikko, kirjoittaja, juttutyyppe, jutun koko (palsta-cm²), verkkolehtien jutuista sana- tai merkkimäärä, kuva- teksti tms. tiedot riippuen tutkimusaiheesta ja tutkimuskohteesta (tekstit, kuvat, sivutaitot).

4 RefWorks –viitteidenhallintaohjelma viittaamisen apuna

[RefWorks](#) on www-pohjainen ohjelma, jota voi käyttää selaimella kaikkialla, missä on internet-yhteys. Ohjelmaan kirjaudutaan yliopistoverkon peruspalvelutunnuksella tai etäkäytössä Nellin kautta. Ohjelma on apuväline, jolla voi koota viitteitä eri tietokannoista omaksi tietokannaksi. Kirjaston Tamcat-tietokannassa olevia lähdeviitteitä voi lähettää omaan sähköpostiin Harvardin viitejärjestelmän lähdeluettelomuodossa. Viitteitä voi järjestää temaattisesti kansioihin ja poimia viitetiedot kirjoitettavaan tekstiin ja sen lähdeluetteloon.

Word-tekstinkäsittelyohjelmaan ladataan RefWorks-apuohjelma (Write-N-Cite), jolloin se on koko ajan avoinna ja käytettävissä tekstiä kirjoitettaessa tai kun avataan uusi tekstitiedosto. Ensin valitaan Tamcatista haetuista lähteistä tarvittavat viitteet ja sen jälkeen valitaan [RefWorks-siirto](#), minkä jälkeen viitteet siirtyvät omaan tietokantaan.

Ohjelman käyttö vähentää kirjoitustyötä ja omia kirjoitusvirheitä, koska lähteiden bibliografisia tietoja ei tarvitse kirjoittaa itse. Viitteet voi järjestää itse nimeämiisi kansioihin aihealueittain ja saman viitteen voi tallentaa useaan kansioon. Esimerkiksi kirjaston [uutuusluettelosta](#) kannattaa tallentaa viitetiedot omaan tietokantaan tulevaa käyttöä varten. Kansioita voi luoda ja nimetä kulloinkin käynnissä olevien tehtävien mukaan (esim. Mediakritiikkiessee, Kandidaatintutkielma, Gradu). Lähdeluettelo käytetyistä lähteistä saadaan viitehallintaohjelman valikosta (References). Lähdeluettelon esitysmuodoksi valitaan Harvard-viitejärjestelmä.

Lähteet tallentuvat ja säilyvät ohjelman verkkopalvelimella, joten ne ovat internetin kautta kaikkialta käytettävissä. Kun tekstiä kirjoitetaan, samalla pidetään työpöydällä auki kansiota, josta lähdeoste näpäyttämällä viittaus siirtyy suoraan haluttuun paikkaan kirjoitettavassa tekstissä. Viitteen sivunumero lisätään erikseen viittauskohtaan. Lähdeluettelot voi varmuuskopioida omalle koneelle.

Tekstiviitteiden ja lähdeluettelon laadintaan on myös erillisiä viiteohjelmia (esim. EndNote, ProCite, Reference Manager), mutta ne täytyy olla ladattuna käytettävällä koneella.

5 Lähteitä viittauskäytännöstä

Verkossa löytyvistä viittauskäytäntöön liittyvistä ohjeista löytyy esimerkkejä erityisesti sähköisten lähteiden viittaustekniikoista. On huomattava, että monet ohjeet ovat tieteenala-, oppiaine-, tutkinto- tai koulutusyksikkökohtaisia.

Suomen Standardisoimisliiton lähde- ja tekstiviitteitä koskevat ohjeet. **SFS 5989** Lähde- ja tekstiviitteitä koskeva standardi Suomessa:

<http://sales.sfs.fi/sfs/servlets/ProductServlet?action=productInfo&productID=248758>

Suomenkielisiä

Haavisto, Timo: Internet-aineiston lähdekritiikki sekä lähdeviittauskäytännöt, verkkotiedonhaku.

Tampereen yliopiston historiatieteen laitoksen kurssin Internet historian tutkimuksessa
<<http://www.uta.fi/laitokset/historia/sivut/ih99/ih5.html>> [Viitattu 15.1.2002.]

Kemppinen, Lauri: Viittaaminen sähköisiin lähteisiin. 2. uudistettu versio. Helmikuu 2002.

<http://www.edu.utu.fi/laitokset/rokl/opiskelu/viittausopas_02.pdf>. [Viitattu 28.2.2002.]

Kielijelppi: <http://www.kielijelppi.fi/>

Lehtonen, Kari: Internet-lähteisiin viittaaminen

<<http://www.hit.fi/~lehtonen/intlviit.html>> [Viitattu 28.2.2002.]

Pajala, Antti: Lyhyt lähdeviite- ja lähdeluettelo-ohje sähköisille lähteille, Valtio-opin laitos, Turun yliopisto <http://www.utu.fi/yht/valtio-oppi/opiskelu/elektr_viite.html> [Viitattu 15.2.2002.]

Roinila, Markku: Alustava katsaus Internet-lähteisiin viittaamisesta

<<http://www.helsinki.fi/~mroinila/katsaus.htm>>. [Viitattu 28.2.2002.]

Tiedonhankintaopas graduntekijöille. Tampereen yliopiston kirjasto:

<<http://www.uta.fi/laitokset/kirjasto/opetus/Graduopas/index.html>>

Kansainvälisiä

Excerpts from International Standard ISO 690-2 Information and documentation - Bibliographic references - Part 2: Electronic documents or parts thereof <<http://www.nlc-bnc.ca/iso/tc46sc9/standard/690-2e.htm>> 15.1. 2002.

Citing Electronic Sources (American Memory, The Library of Congress).

<<http://rs6.loc.gov/ammem/ndlpedu/resources/cite/index.html>>. 20.2.2002 Hyviä esimerkkejä erilaisista digitaalisista lähteistä ja niihin viittaamisesta. (liikkuva kuva, kuva ja ääni)

Citing Internet References In Essays <http://www.religioustolerance.org/int_cita.htm>.

20.2.2002. (Kattava vertailu erilaisista viittaustavoin)

Citation Style Guides for Internet and Electronic Sources

<<http://www.library.ualberta.ca/guides/citation/index.cfm>>. 20.2.2002.
<http://www.apa.org/books/4200061.html>

6 Viittauksissa käytettyjä tavallisimpia lyhenteitä

Kirjallisuusviitteissä ja lähdeluetteloissa tavataan käyttää lyhenteitä. Journalistiikan viestinnän opinnäytteissä käytetään suomenkielisiä vastineita ja vieraskielisissä julkaisuissa latinankielisiä tai vastaavia. Oheen on koottu (JJ) eräitä tavallisimpia englannin-, latinan-, ruotsin- ja saksankielisiä lyhenteitä, joita esiintyy kirjojen nimiölehden kääntöpuolella, lähdeluetteloissa ja viitteissä.

Suomenkielisten lyhenteiden pistekäytännön ohjeet löytyvät Kotimaisten kielten keskuksen kielihuoltosivuilta ([Kotus](#)).

a. a. O.	am angeführten Ort	mainitussa paikassa (kirjassa)
Abb.	Abbildung	kuva, kuvitus; kuvio
abbr.	abbreviat/ion, -ed	lyhennys, lyhenne; lyhennetty, lyhentänyt
Abdr.	Abdruck	jälkipainos; jäljennös; eripainos; vedos
abr.	abridgled, -ment	lyhennetty, supistettu; yhteenveto, tiivistelmä; lyhennelmä, lyhennetty laitos
Abt.	Abteilung	osa, osasto; tavutus
Anh.	Anhang	liite; liitteet kirjan lopussa; jälkikirjoitus; lisävihko; lisäys (loppuun)
Anl.	Anlage	laitos; luonnos; hahmotelma
anon.	anonym/ous, -us	nimetön; tekijän nimeä ei mainittu; anonyymi
Antr.	Antrag	valiokunnan ehdotus; mietintö
app.	appendi/x, -ces	liite, liitteet
art.	article	kirjoitelma, artikkeli; osa, kohta; artikla (sopimuksessa, laissa)
Aufl.	Auflage	painos; painosmäärä; laitos; levikki (lehdessä)
Ausg.	Ausgabe	painos, laitos; julkaisukerta; tuloste
Ausgew.	Ausgewählt	valitut (teokset)
Aussch.	Ausschuss	valikoima; toimikunta; valiokunta
aux.	auxiliary	avustaja; apulainen; sivu-
avh.	avhandling	väitöskirja
Bd.	Band, Bände	sidos; nidos; teoksen osa; teossarjan osa
bearb.	bearbei/ten, -ter	valmistaa (kirjapainokuntoon), muokata; tarkastaa; mukailla; sovittaa
bearb. Aufl.	Bearbeitete Auflage	uusi, tarkistettu painos
Beibl.	Beiblatt	liite; lisälehti
Beih.	Beiheft	lisävihko, -nide
Beil.	Beilage	lisäys, lisälehti; lisävihko; liite (kirjeessä)
bil.	bilaga	liite
b.	born	syntyi, syntynyt
c., ca.	circa	noin, suunnilleen

cf. tai cfr.	confer	vrt.; vertaa (viitataan eriäviin tai samankaltaisiin, ei samoihin käsityksiin; ei = "katso")
ch., chap.	chapter	luku (kirjan)
cit.	citation; cited	lainaus, sitaatti; lainattu, siteerattu
cl	cloth, clothback	kangasselkäinen, sidottu (kirja)
col.	column	palsta, sarake; artikkeli; kolumni (vakituinen palsta lehdessä); taulukko, teksti
collab.	collaborat/eur, -ion	yhdessä; yhteistyössä
comp.	compile/d by, -r	koonnut; toimittanut; laatinut; kokoaja
cont.	contents; continued	sisällys, sisällysluettelo; jatkuu, jatkoa seuraa
contd.	continued	jatkuu, jatkoa seuraa (seuraavalla sivulla, seuraavassa numerossa)
d.	died	kuoli, kuollut
dept.	department	laitos, osasto, ministeriö
diss.	dissertation	väitöskirja
distr.	distribut/ed by, -ion	levittää, jakaa; levitys, jakelu, vuokraaminen (elokuvan)
doc.	document	asiakirja; dokumentoida, osoittaa oikeaksi; varustaa lähdeviittauksin
dupl.	dublication, Duplikat	kaksoiskappale
ebd.	ebenda	samassa paikassa, samassa kohtaa kirjaa (ilman sivunumeroa)
ed.	edited; edition; editor	toimittanut, leikannut, julkaissut; painos, laitos (kirjan)julkaisija, toimittaja, leikkaaja (elokuvan)
eds.	editors	toimittajat, toimittaneet
e.g.	exempli gratia	esim.; esimerkiksi, esimerkkejä
Einl.	Einleitung	johdatus, johdanto
em; em.		edellä mainittu, ennen mainittu
enl.	enlarged	laajennettu, lisätty (kirjan painos, laitos)
Erg.	Ergänzung	täydennys
erip.		eripainos
esim.		esimerkiksi, esimerkkejä
esp.	especially	erikoisesti, varsinkin, erikoisen; erityisesti
et al.	et alii tai et aliae	ym., ynnä muut (tekijät, kirjoittajat)
et seq.	et sequens, sequentes	ja seuraava sivu, ja seuraavat sivut
etc.	et cetera	jne., ja niin edelleen
ex.	example	esimerkki, malli, esikuva; olla esimerkkinä
f.	and following page	ilmoitettu ja seuraava sivu (25 f. = sivu 25 ja seuraava sivu eli 25-26)

ff.	and following pages	ja seuraavat sivut (25 ff. = sivu 25 ja kaksi tai useampi sitä seuraavaa sivua)
fig.	figure	numero; kuva, kuvio; piirros
Festschr.	Festschrift	juhla-julkaisu, -kirja
forthc.	forthcoming	ilmestyy; painossa (ei = "in print")
frw.	foreword, f. by	esipuhe, esipuheen laatinut; alkusanat
gen.	general; gen. ed.	pää-; päätoimittaja
Gesamtausg.	Gesamtausgabe	kootut teokset (kokonaistuotanto)
Handschr.	Handschrift	käsikirjoitus
Hrsg.	Herausgabe/n, -r	kustantaa, julkaista; toimittaa; saattaa painokuntoon; julkaisija; päätoimittaja
ib. tai ibid.	ibidem	sama; samassa kirjassa, samalla sivulla
i.e.	id est	so.; se on; se tarkoittaa
inc.	incorporated; including	sisällyttäen, sisältäen, käsittäen; sisältäen, mukaan lukien
ips	inches per second	tuumaa sekunnissa (tallentimien nopeudessa)
Jg.	Jahrgang	vsk., vuosikerta
jms; jms.		ja muuta sellaista
jne; jne.		ja niin edelleen
jour.	journal	aikakauskirja; aikakauslehti; päivälehti, sanomalehti
ks; ks.		katso (viitattaessa samaa käsitystä edustavaan tai lisätietoon)
lit.	literally	kirjaimellisesti; sananmukaisesti, tarkasti
loc. cit.	loco citato	lainatussa paikassa
mag.	magazine	aikakauslehti; viikkolehti; kuvalehti
mimeogr.	mimeograph	moniste
misc.	miscellaneous	sekalainen kokoelma; kokoelma sekalaisia kirjoitelmia, aineistoja (usein liiteosan yhteydessä)
ms.	manuscript	käsikirjoitus
mt, mt.		mainittu teos
n	note(s)	(ala)viite (merkitään heti sivunumeron jälkeen: 25n; 26n3)
nn	notes	(ala)viite (merkitään heti sivunumeron jälkeen: 28nn3-5)
n.d.	no date (of publication)	vuosilukua ei mainittu; ilman päiväystä
no., No.	number	numero
nos., Nos.	numbers	numerot
n.p.	no place (of publ.)	painopaikkaa ei mainittu
n. pag.	no pagination	ilman sivunumeroita
Nr.	Nummer	numero
ns	new series	uusi sarja

o. J.	ohne Jahr	vuosilukua ei mainittu
o. O.	ohne Ort	painopaikkaa ei mainittu
obs.	obsolete	vanhentunut, käytöstä pois jäänyt (kirjan painos)
op.	opus	työ; teos; julkaisu; teelmä
op. cit.	opere citato tai opus citato	lainatussa teoksessa (+ sivunumero)
opubl.	opublicerat	julkaisematon
orig.	original, -is	alunperin, alkuperäinen
p.; pp.	page; pages	sivu; sivut (lisätään ennen sivunumeroita, jos viite jäisi muuten epäselväksi)
par.	paragraph	kappale (tekstin); maininta, lyhytuutinen (lehdessä)
pass.	passim	sieltä täältä julkaisusta; siellä täällä julkaisussa
pbk	paperback	pehmeäkantinen (nidottu) kirja; taskukirja, -painos
P.M.	pro memoria, memorandum	P.M. tai PM; muistio
pref.	preface, preface by	esipuhe, alkulause (kirjan); johdanto, alku; kirjoittaa esipuhe, aloittaa
proc.	proceedings	tiedonannot, julkaisut, toimitukset (tieteellisen seuran); asiakirjat, pöytäkirjat; toimintakertomus
prod.	produce/d by, -r	tuottanut, valmistanut; tuottaja; ohjaaja
PS	post scriptum, post-script	jälkikirjoitus, jälkisanat
pseudo	pseudonym	salanimi; peitenimi
pub (publ.)	publish/ed, -er, publication	julkaissut, levittänyt; kustantanut; julkaisija, kustantaja, omistaja; julkaisu, painotuote
rec.	recorded, record/, -s	merkinnyt muistiin, tehnyt muistiinpanot; rekisteröinyt; kirjannut; tehnyt pöytäkirjan; nauhoittanut; tallentanut; muistiinpano, maininta, merkintä, todistuskappale; tallenne, äänilevy, tiedosto; tietue; asiakirjat, aikakirjat, ansio, arkisto
red.	redactor, Redaktör; redig/era, -ieren; redaction	toimittaja, toimittaa; uusi painos; julkaisu
Ref.	Refer/at, -ence	selostus; alustus; viitejulkaisu, viite, viitata; hakuteos
ref.	references	viitteet; lähdeluettelo, kirjallisuusluettelo (kirjan lopussa)
res.	resolution	päätös, päätöslauselma; ponsi

resp.	respectively	kukin erikseen; tässä järjestyksessä; vastaavasti
rev.	revised by, revision	tarkastaa ja korjata; tarkistaa, muuttaa; tarkistettu laitos, korjattu laitos
	review	katsaus, uusi tarkastelu, selostus, arvostelu (kirjan, elokuvan); aikakauslehti
rpt.	reprinted by, reprint	painettu uudelleen; lisäpainos, uusintapainos; uusi painos; eripainos
s.	sida	sivu
S.	Seite	sivu
s.a.	sine anno	i.v.; ilman vuotta; vuosilukua ei mainittu
s.l.	sine loco	i.p.; ilman paikkaa; painopaikkaa ei mainittu
s.l. & a.	sine loco et anno	i.p. & v.; painopaikkaa ja -vuotta ei mainittu
s.n.	sine nomine	tekijää ei mainittu, tekijän nimeä ei mainittu
sect.	section	kappale, jakso, osa (kirjassa); pykälä
ser.	series	sarja
sess.	session	istunto; istuntokausi; lukukausi, -vuosi
sic		näin, täten, tällä tavalla; niin, siten, sillä lailla, tosiaan näin; kas (hahasulkeisiin, jos kirjoittaja on huomannut virheen alkupeiraisen sitaatin sanassa, perään ei huuto-merkkiä: [sic])
Sonderabdr.	Sonderabdruck	eripainos
Sonderausg.	Sonderausgabe	eripainos; erikoisjulkaisu
suppl.	supplement	liite (lehden); lisäys, täydennys; täydennysosa (kirjan); lisälehti; liitelehti, liitekuva
T. A.	Taschenausgabe;	taskupainos, -kirja; pehmeäkantinen
	Taf(fe)tausgabe	silkkikangasselkäinen teos, painos
trans., tr.	translat/ed, -ion	kääntänyt, käänös
ts., tss.	typescript, -s	koneella kirjoitettu tekstinkappale (vrt. "ms")
U, UP	University, U. Press	yliopisto; yliopistopaino (voidaan käyttää lähdeluettelossa)
Übers.	Übersetz/er, -ung	kääntäjä, käänös
unv. Aufl.	unveränderte Auflage	uusintapainos; muuttamaton lisäpainos
unpubl.	unpublished	julkaisematon
uppl.	upplaga	painos, painosmäärä
Verz.	Verzeichnis	luettelo
vide		ks.; katso

viz.	videlicet	nähtävästi, varmaankin; tietysti, tietenkin; näet
v, v.; vs.	versus	jkta vastaan (käytetään vastakohtaparien tai vastakkaisten osapuolten erottamiseen esim. oikeusjutuissa)
vol., vols.	volume(s), volumes	sidos; nidos; teoksen osa; vuosikerta (aika-kauslehden, -kirjan)
vrt; vrt.		vertaa (viitattaessa poikkeaviin, erilaisiin käsityksiin)
ym; ym.		ynnä muuta
yms; yms.		ynnä muuta sellaista
årg.	årg/ang, -ång	vsk., vuosikerta
övers.	översätt/are, -ning	kääntäjä, käänös